

Posudek rigorózní práce

Mgr. Alice Hekrdlová : Pokušení svatého Antonína. Motiv novodobé a moderní tvorby mezi textem a obrazem

Dobře vybrané téma práce umožňuje autorce vyjádřit se ke dvěma hlavním možnostem jeho interpretace: jednak k jeho permanenci v evropském kulturním světě, jednak k jeho aktualitě v moderní kultuře druhé poloviny devatenáctého století. Proto v prvním oddílu sleduje zejména literární zdroje kultu poustevníka sv. Antonína (Vita Antonii od sv. Atanáše a jeho vliv), což spojuje s přehledem o rozšiřující se sociální základně tohoto kultu ve středověku a novověku a dále shledává ikonografické doklady jeho výskytu ve výtvarném umění do 18. století. Tady vidí aktivní základ v dílech spojovaných s působením řádu antonitů v oblasti Colmaru (Schongauer, Grunewald) a rozvíjením tématu ve vlámské malbě (Bosch).

Hlavní pozornost je ale upřena k 19. století, kdy téma získává metaforicky velkou společenskou relevanci, zejména ve střetu dobové religiozity s revolučním ateismem. To výborně autorka rozebírá ve druhé části práce, kde upozorňuje na politicko-satirickou komponentu, aktivizující ohlas tématu už v širokých společenských vrstvách.

Nicméně nejzajímavější je část třetí, pojednávající umělecká uchopení tématu ve druhé polovině 19. století, zejména v souvislosti s uměním konce století. Tady považuje za klíčovou postavu spisovatele Gustava Flauberta, jehož Pokušení svatého Antonína získalo mimořádný ohlas už při částečném zveřejnění druhé verze v roce 1856 a hlavně publikací definitivní verze v roce 1874.

Flaubert je vskutku skvělým příkladem mentální situace už moderního umělce svou symbiosou mezi skvělou fantazií, kterou zdědil jako odkaz romantismu a pozorovatelskou věcností, paralelní s vývojem fotografie a vzestupující nástup naturalismu. Jeho román Paní Bovaryová se tak pozoruhodně vklíní mezi první verze Pokušení svatého Antonína. Vnitřní dilema Flaubertova literárního díla vyjádřilo ten strukturální protiklad moderní kultury ve druhé polovině 19. století, který ve výtvarném umění čteme jako protiklad impresionismu a symbolismu.

Hekrdlová se zajímavě zamýšlí nad Flaubertovým vztahem k výtvarnému umění. Upozorňuje na jeho zásadní odmítání návrhů na ilustrování jeho děl, což lze pochopit jako obavu před dobovou ilustrátorskou manýrou. Autorka to ale chápe hlouběji, jako respekt ke specifčnosti literárního slova a výtvarného obrazu a k jejich nepřevoditelnosti. Tím otevírá řadu velmi obtížných teoretických otázek. Odpovídá na ně tím, že shromáždila sedm příkladů, jak na téma Pokušení sv. Antonína a na Flauberta reagovali přední moderní umělci francouzsko-belgického kulturního okruhu.

Cézanne, Rops, Khnopff, Riviere, Ensor, Moreau a Redon pochopili tuto inspiraci každý vlastním způsobem, ale celkově se dá říci, že se vyhnuli tomu, čeho se Flaubert obával, tedy přímé ilustraci, a poskytli volné výtvarné analogie tématu. Na tomto základu už lze hledat také to, co mají Flaubert a výtvarníci zase společného a to je ještě určitá rezerva předkládané práce. Zatím se to autorce jeví jako způsob myšlení, které směřuje "k abstrakci a zobecnění i k individualizaci, fragmentaci" (s.58).

Alice Hekrdlová napsala výbornou práci, vynikající nejenom znalostí tématu, jeho faktografie, ikonografie a bibliografie, ale především schopností pochopit strukturálně možnosti, jimiž mohla umělecká práce s tématem vytěžit jeho význam pro rozvíjející se moderní kulturu ve druhé polovině 19. století v dílech jejích předních představitelů. Projevila velkou citlivost pro literární i výtvarný rozbor citovaných děl a rozhled po jejich kulturním a sociálním kontextu. Výborná je rovněž literární úroveň textu.

Práci lze plně doporučit jako podklad k udělení titulu PhDr.

Prof. PhDr. Petr Wittlich, CSc.

29. 3. 2016